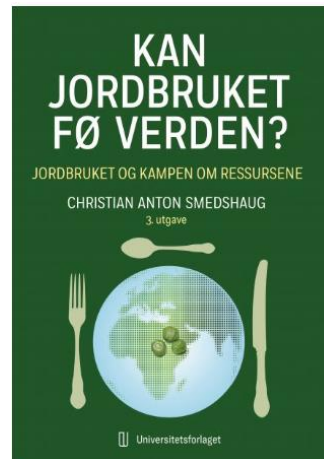

Vurderinger omkring konjunktur, inflasjon og gjeld ut fra de store linjer og konkurransen mellom USA, EU og Kina

Chr. Anton Smedshaug

AgriAnalyse, første.am II NMBU, medl regj. EØS-utvalg

To jordskjelv

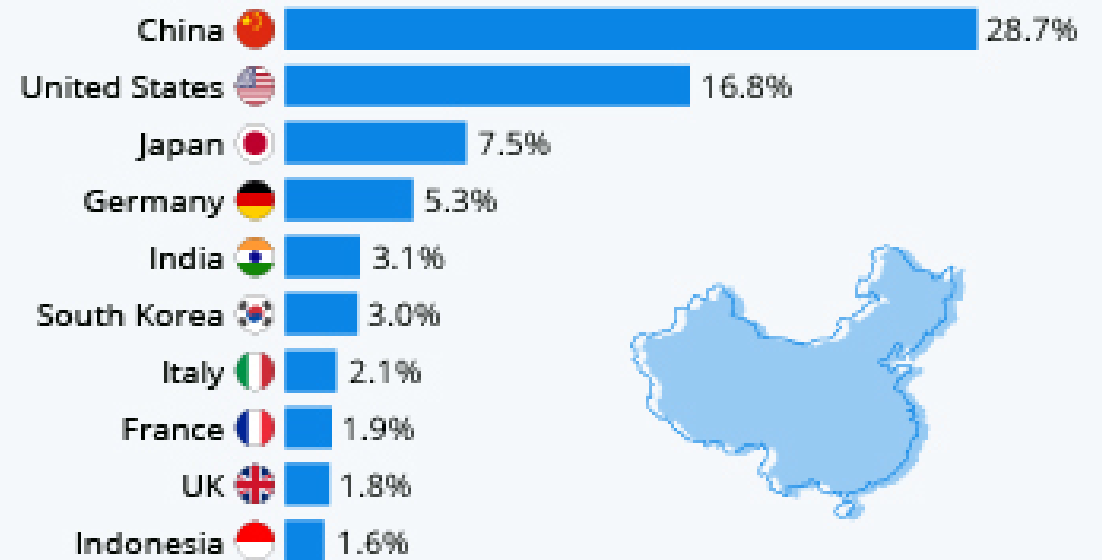
- Nye fiendebilder og endringer i verden
 - Russland (Ukraina)
 - Kina – (Nord-Korea – Iran)
 - Midt-Østen (Hamas-Israel)
- Ideen om at klimaomstillingen kan løses ved å sette hårete mål
 - Europa går foran på noe som ingen vet om vil lønne/løse seg innenfor det tidsrommet som gis
 - 55 % i 2030 og netto-null i 2050

EU – «billige varer inn – dyre varer ut»

- EU skal unngå verdens største energi- og råvareleverandør – overgang til nye leverandørkjeder
- EU skal «deriske» forholdet til verdens største industriprodusent- overgang til «friendshoring»
 - Fra østlige tilbake til vestlige verdikjeder
- EU skal fra fossile hydrokarboner til elektroner
- Fra globalisering til «derisking» og «grønn» industripolitikk

China Is the World's Manufacturing Superpower

Top 10 countries by share of global manufacturing output in 2019*

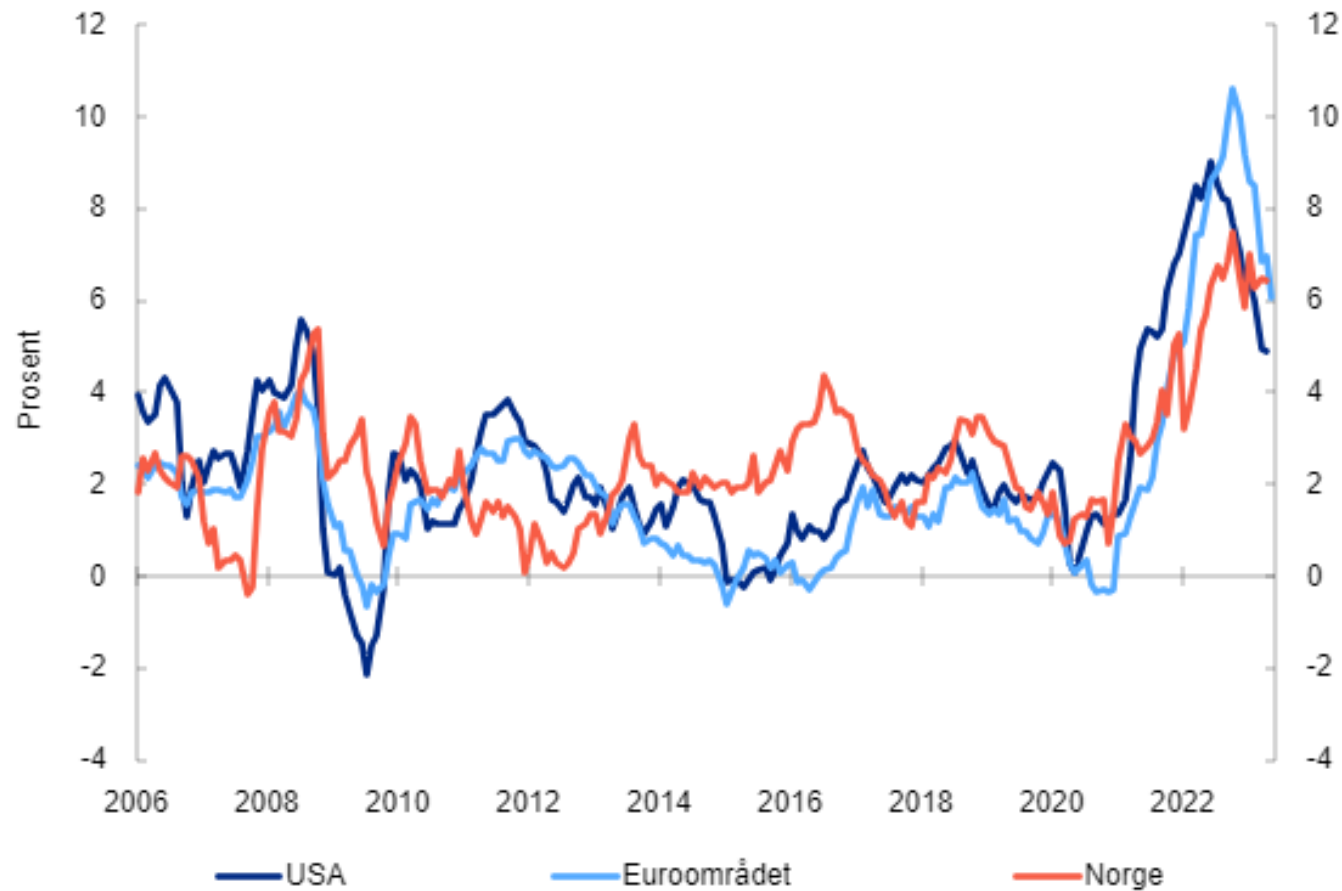

* output measured on a value-added basis in current U.S. dollars
Source: United Nations Statistics Division

statista

Inflasjon USA, EU, Norge (Finanstilsynet)

Inflasjon

Kort syklus 5-7 år

- Stiger gjerne 3,6 år i snitt (Bank of America)
- Ca 3 år inne i dette nå

Lang Syklus/strukturell inflasjon

- 1992-2021
 - Gjennomsnittsinflasjon
 - 2,1 %
- 1970-1991
 - Gjennomsnittsinflasjon
 - 5,8 %

KRON OG MYNT

I perioden 1991-2021 var inflasjonen lav, men økonomien sårbar. Nå betaler vi prisen for det.

Strukturell inflasjon

Inflasjon varierer naturlig i kortere sykler drevet av mindre variasjon i tilbud og etterspørsel. Det er når vi ser på lengre tidsspenn at inflasjonen jevnt over kan være høy eller lav. Norge har akkurat gjennomlevd en periode med lav inflasjon, der den høyeste årlige inflasjonen etter murens fall i 1989 var 3,8 prosent i 2008, samme

året som finanskrisen tok ned generell inflasjon og hindret at forrige oppgangskonjunktur ble generell inflasjonsdrivende. Men i de tre tiårene fra og med 1991 til og med 2021 var målt inflasjon aldri over fire prosent på årsbasis, med et snitt på 2,3 prosent årlig.

Ser vi derimot på de to tiårene fra 1970 til 1990, var inflasjonen i Norge bare én gang under fem prosent, det vil si 4,6 prosent i 1979, før den falt mot slutten av perioden i 1989 og 1990. De øvrige årene varierte årlig inflasjon mellom 5,6 og 13,4 prosent, med et snitt på 8,2 prosent.

Dette innvirket ikke på inflasjonstallene før etter murens fall, da det høye inflasjonsnivået opphørte. En begynnende optimalisering av verdikjedene under nye forutsetninger, avvikling av lagre og beredskapsordninger, og det at Vesten gikk fra «just in case»- til «just in time»-tenkning, frigjorde ressurser. Det samme gjorde kutt i forsvarsbudsjettene. Videre økte tilgjengelig arbeidskraft i både Europa og – ikke minst – i Kina, som hadde begynt industrialiseringen gjennom Deng Xiaopings reformer fra 1982. Den nye globale arbeidsdelingen med større ressurser og nye hender inn i verdensøkonomien ga fallende priser på varer i hele verdikjeden.

Med andre ord gikk verden fra et strukturelt høyinflasjonsnivå på slutten av den kalde krigen i

perioden 1970–1990, til et strukturelt lavinflasjonsnivå i perioden 1991–2021 «ettermurstiden».

Med koronatiltakene fra senvinteren 2020 begynte en ny tidsperiode med strukturell inflasjon. Globaliseringsforutsetninger forsvant med verdikjedenes forvirring i kjølvannet av koronatiltakene og sanksjoner og tiltak fra begge sider etter Russlands invasjon i Ukraina. Siden Russland er verdens største råvareeksportør og var nært knyttet til EUs industri, hadde og har dette vidtrekkende konsekvenser for verdikjedene i Vesten.

Samtidig er Kina gått fra å bli sett på som en pålitelig partner til en mulig fremtidig fiende. Det betyr at man nå skal reversere deler av politikken som gjennom snart 40 år har gått overføring av teknologi og produksjonskapasitet til Kina – og i den perioden har Kina blitt verdens største industriprodusent.

Modellen med rimelig arbeidskraft fra Øst-Europa, billig kraft og råvarer fra Russland, og lavkost industrivarer fra Kina, ble kombinert med at Europa

skulle lage avanserte industriprodukter, dyre merkevarer og kostbare tjenester, og være på toppen av verdikjeden. Man glemte bare at denne strategien gjorde økonomien ekstremt sårbar og helt avhengig av stabil og rimelig tilgang utenfra av råvarer, underkomponenter og enklere industrivarer, arbeidskraft og energi. De faktorene

«De strukturelle tilpasningene vi skal igjennom, vil ta tid»

som ga verden lav inflasjon i perioden 1991–2021 reverseres nå, slik at inflasjonen stiger igjen når nye strukturer og dyrtre systemer må bygges. Ettermursmodellen har sviktet, og forholdene som ga oss lav inflasjon, vil nå i en periode gi oss høy inflasjon. Verdikjedene vil måtte bygges om til mer produksjonskapasitet innenlands, også kalt «homeshorings», eller til produksjon hos vennligsinde stater, det som kalles «friendshoring». Dette innebærer en ressurs- og tidkrevende tilbakevending til situasjonen før murens fall med flere regionale verdikjeder, større lagre og høyere forsvarsbudsjett. Vesten går fra «just in time»- til «just in case»-tenkning. Det trekker opp prisene.

På dette kan vi legge til en kvalitativt helt ny utfordring – Vesten og særlig Europa skal koble seg fra energikildene som skapte det industrielle overskuddet og vår velferd: kull, olje, kjernekraft og gass. I seg selv er dette riktig. Spørsmålet er hvor raskt det skal gå. Overgangen til fornybar energi innebærer i praksis en metallifisering av økonomien – kabler, solceller, vindmøller er svært råvarekrevende. Og dette er ikke forberedt gjennom økt utvinning av mineraler, eller industrielle tilpasninger til fordeling og tilrettelegging for det økte forbruket. Dette vil gi høye kostnader, og trolig knapphet i lengre tid, på både metaller og energi.

De strukturelle tilpasningene vi skal gjennom vil ta tid, og staten kan hjelpe til gjennom strategiske investeringer i nødvendige verdikjeder både med tanke på sikkerhet og viktige varer. Dessuten vil økte renter neppe bidra til å løse strukturell inflasjon slik som høye priser på energi, drivstoff og så videre. Det bør det derfor utvises forsiktighet av Norges Bank for videre rentehevinger, mens det må utvises kreativitet hos storting og regjering for å sikre Fastlands-Norges konkurransekraft gjennom blant annet bedre strømstøtte til næringslivet styrkes – for en overgangsperiode av uvisse lengde.

Chr. Anton Smedshaug
Daglig leder i AgriAnalyse og
førstamanuensis ved NMBU
christian.anton.smedshaug@agrianalyse.no

Noe må faktisk gjøres fysisk ...

Ettermurstidens (1989-2019) slutt

- 31. januar 2020
 - Brexit
- 12. mars 2020
 - Koronanedstengning
- 24. februar 2022
 - Invasjon i Ukraina
- 23. oktober 2022 (mars 23)
 - Xi Jinping den nye Mao

KLASSEKAMPEN KOMMENTAR Onsdag 28. september 2022 3

Det Ondes problem er slukt av Det Usunne

KRONIKK & DEBATT

HAUK

DAGENS SUKK

EU's rendyrking av markedsøkonomi etter murens fall har spilt fallitt.

Ettermurstidens slutt

Chr. Anton Smedshaug

KRON OG MYNT

Gorbatsjovs nylige død inntraff symbolisk nok akkurat ved avslutningen av den perioden han er det Dønnes symbol for: tiden etter Berlinmurens fall i november 1989. I praksis opphørte etterkrigstiden med murens fall, da Sovjet måtte trekke seg tilbake fra områdene de ble stående fra Tysklands kapitulasjon i mai 1945 og gjennom den kalde krigen. Sovjet opphørte da også i romjulen 1991, som en naturlig konsekvens av at unionen tapte den vellykkede sosiale markedsøkonomien som hadde vunnet den kalde krigen, og vi fikk «ettermurstiden».

Vestens og Mutos endelige seier: Idet den sosiale markedsøkonomien vant over Sovjets planøkonomi, ga en enorm selvtilitt. Denne ble forsterket av at andre verdenskrigs andre store krigstater Japan, som hadde bygd seg opp til en økonomisk makt man trodde ville utfordre Vesten, stagnerte. Vesten sto nå uten utfordrere og kunne fritt utvikle sine egne utopier til ersättning for den kommunisistiske. Vesten reorganiserte seg selv og verden i et rent markedsøkonomisk system. Man begynte å tro på «propagandavepselen av sin egen økonomi», for å sitere spalteteologer Erik Reinert, fremfor å videreutvikle den vellykkede sosiale markedsøkonomien som hadde vunnet den kalde krigen.

På globalt nivå ble det som hadde utviklet seg til etterkrigstidens globale handelsavtale, Gatt (General agreement on tariffs and trade, etablert 1947), omformet til Verdens handelsorganisasjon (WTO) i 1994 gjennom en avtale mellom EU/EU og USA. Det la rammen for verdenshandelen i ettermurstiden. Mer radikal var enigheten blant medlemmene i Det europeiske fellesskap (EF) om Maastricht-traktaten 7. februar 1992. Den etablerte EU 1. november 1993 og det indre marked med de fire frihetene, det vil si fri flyt av varer, tjenester, kapital og personer. Traktaten la videre grunnlag for blant annet felles valuta, euroen, og integrasjonen i uteriks- og sikkerhetspolitikken.

I kortversjon bygde EU på ideen om rimelig arbeidskraft fra Øst-Europa, senestert med EU-utvidelsene i 2004/2007, billig kraft og råvarer fra Russland og Norge, og at Kina skulle bidra med lavkost industriarbeid. Så skulle EU produsere avanserte industriprodukter, dyre mekerveier og kostbare tjenester, og være høyest plassert i verdikjeden. Man glemte bare at denne strategien gjorde unionen ekstremt

alerbar og helt avhengig av stabil og rimelig tilgang på råvarer, enklere industrivarer, arbeidskraft og ikke minst – energi.

Videre ignorerte denne europeiske organisasjonen at kontinentet har vært et løpende politisk eksperimentområde med ulike statsløsninger, der imperier og unioner har kommet og gått, men ingen har dominert kontinentet totalt. Alltid har det vært en del stater på utsiden med andre økonomiske og politiske strategier. Dette har gjort at ikke alle har

regler. Grenselkontroll ble innført, og kjøpere måtte søke trygg havn i eget land. Turismen haverte, og tilliten til myndighetene sveikket seg i mange land i takt med inngripende tiltak. Videre ble varesstrømmen treg, og avhengigheten av globaliserte verdikjeder fremsto som risikofyllt og ineffektiv. Den strukturelle mangelen på arbeidskraft ble tydelig.

Med en energipolitikk der millene har løpt langt foran leveringsevnen, var situasjonen kritisk allerede før samkjøpingen mot Russland førte til sammenbruddet i energitilgangen. Kraftkrevende produksjoner kjører nå på sprengning eller har stengt ned.

«EU skulle være høyest i verdikjeden. Det gjorde unionen ekstremt sårbar»

Norge sa nei til EF for 50 år siden i disse dager, og det virker fortsatt som en Dønnes-traktet løsning. Dessverre – i en ideell verden kunne man ønsket det annerledes. Nå står kampen om å reorganisere energiforsyning og verdikjeder, og sikre overlevelse av europeisk industri. Europa gjennom EU var vinnevenn av etterkrigstiden, men taper av ettermurstiden. Vi må alle bidra til at Europa igjen kan sette nyret sitt på en ny epoke med håp og fremgang i den nye energi- og industrietiden.

Chr. Anton Smedshaug, daglig leder i AgriAnalys og forfatter av boka «Europa etter EU» ved NMBU, fortsetter av bok «Europa etter EU»

chr.anton.smedshaug@agrianaly.no
@skammene Morten Jerven, Erik S. Reinert, Maria Waalberg, Børre Skarstein, Chr. Anton Smedshaug og Ole Knudsen skreier utdraget i Klassekampen.

tepper@klasseskampen.no

PÅ TEEPET

Gul sol
«Sjokkstatene styver mot stort milliontap», står det i Oppland Arbeidstidblad. Hvor ble det av de små milliontapene?»

Statsstøtte til Restplass
Bilaget skriver på ledersplasse at det gjelder «å skape troverdige alternativer for folk flest i takt med økonomiske nedgangstider, vinterkulde og galopperende strømpriser». Sydenferie for alle?

Nå hjernen streiker
Vi leser i Arntsenposten om lærerstreiken. «På den ene siden står KS som representanter for arbeidsgiverne. På den andre står de tre arbeidsgiverorganisasjonene Utdanningsforbundet, Skolenes landsforbund og Lektorlaget. Kan de ikke bare holde seg til loven?»

Så alarm
Hakkens Arbeidstidblad forteller om Marthe (40) som «merket smerte i brystet. Så ble det et rødt merke. Da lyste alle varselteknikere.» Når til og med varselteknikere lyser, vet du at det er alvor.

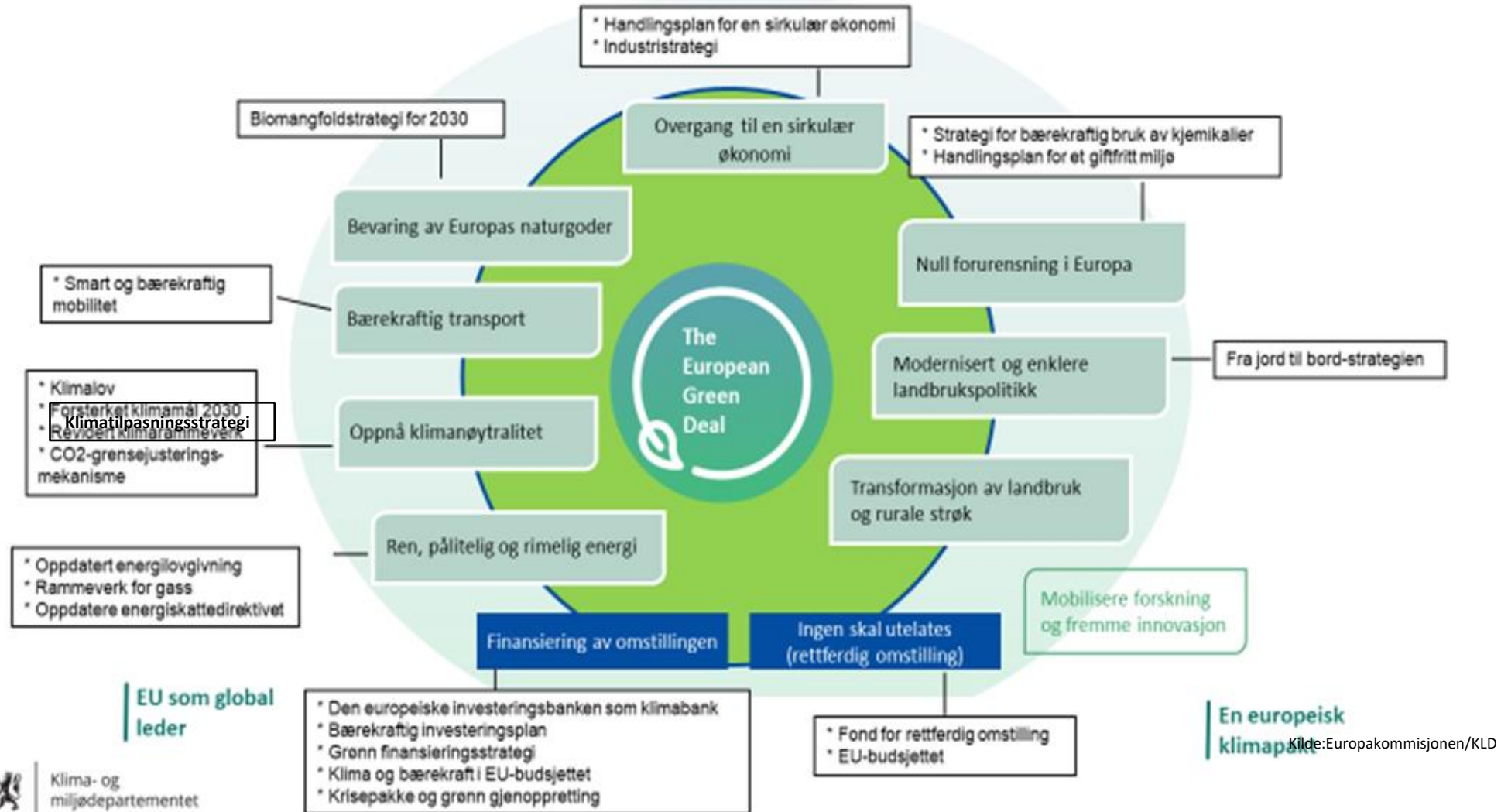
Sjakk sjakk
VG skriver om Hans Niemanns mulige sjakkjake. «Den skal stille seg fra den amerikanske matematikeren og sjakkspilleren Kenneth Regans analyse. Regan tok for seg parti for parti og likte turneringer i sin helhet. Rega konkluderte med at Niemann jukset.» Sjakk matt for journalisten, i alle fall.

Gode navn
Erindomsregler: Frode Nybakk sier til Drammens Tidende at salget av ledighetene i det nye boligkomplekset Thruvet går dårlig ut på seiser.

tepper@klasseskampen.no

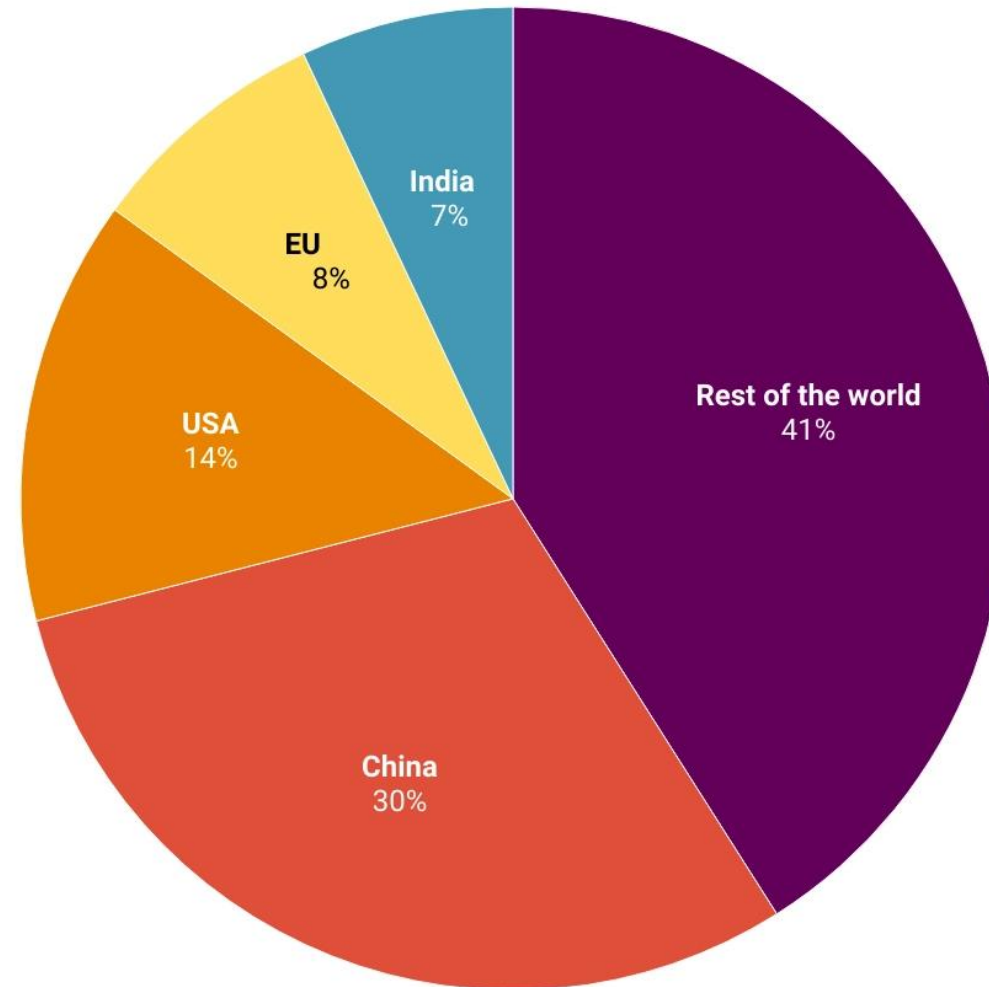
Stor omstilling – høyt spill

Europas grønne giv

2021 Global carbon dioxide emissions from fossil fuels and industry

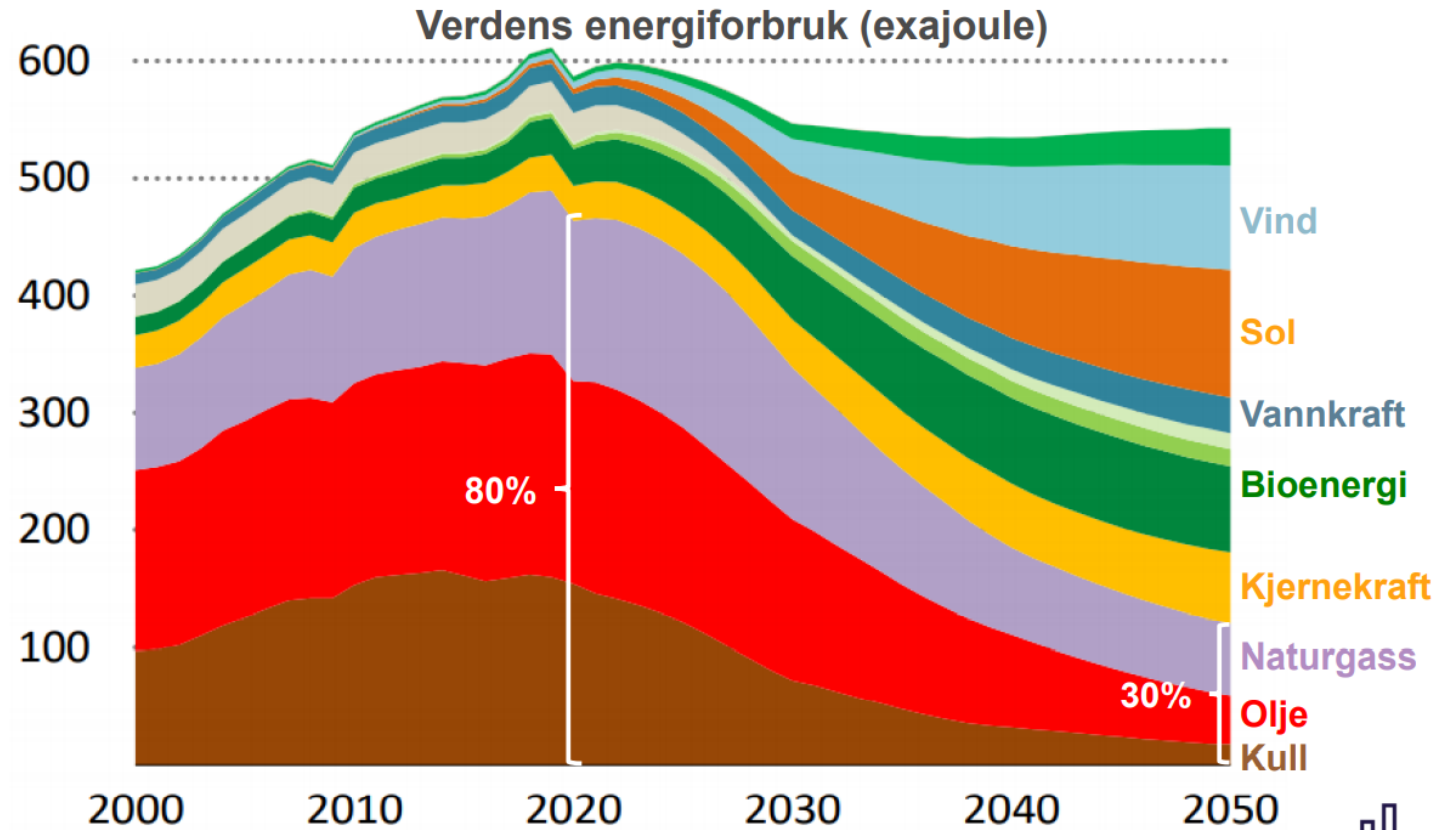
China, the United States, the European Union and India were the biggest producers of carbon dioxide emissions in 2021.

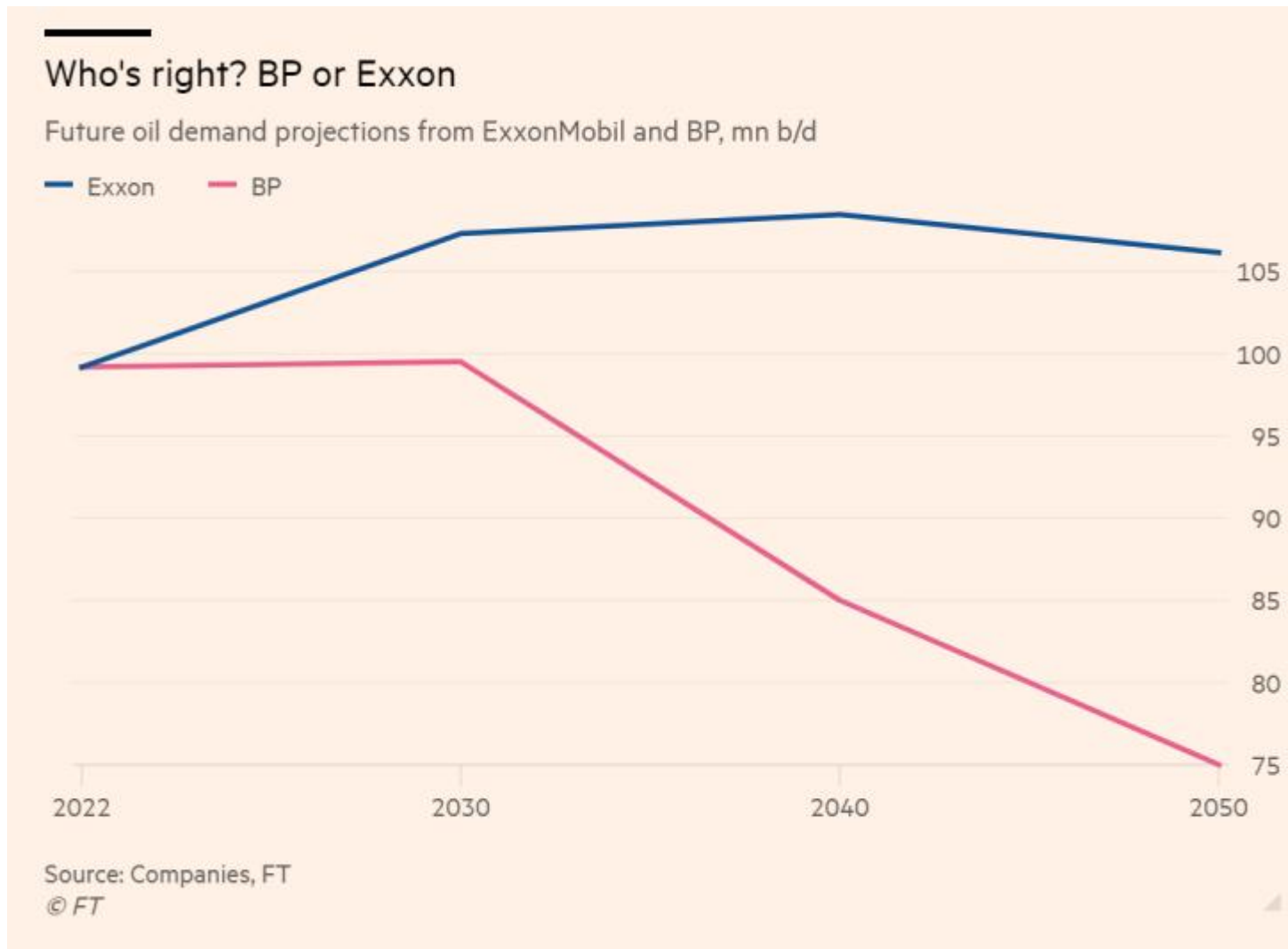
Rest of the world (in aggregate) includes global international transport.

Source: Global Carbon Budget 2021 • Created with Datawrapper

IEA mener at andelen fossil energi må ned fra 80 % til 30 % hvis nullutslippsmålet skal nås i 2050

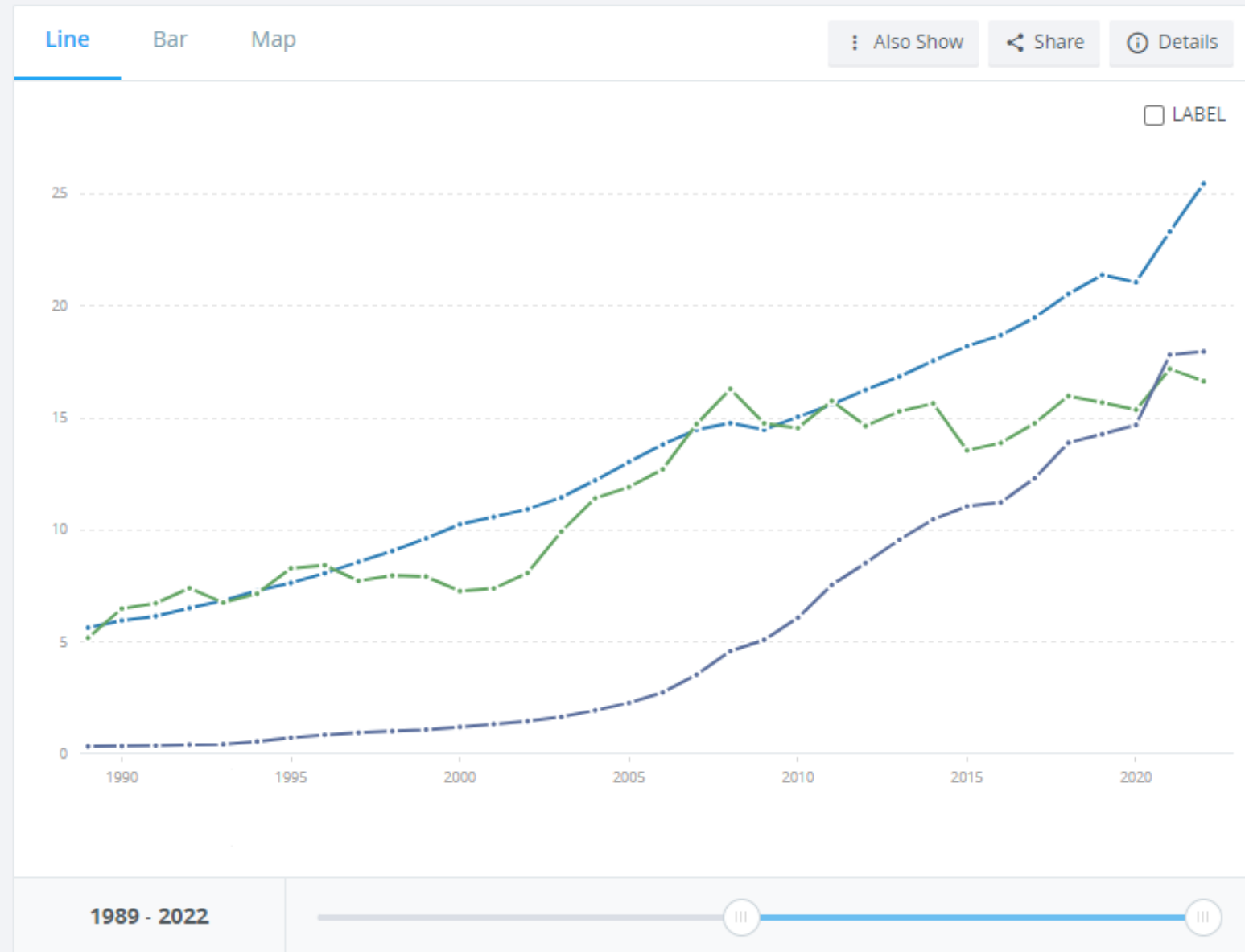
Vet vi egentlig hvor det bærer?

GDP (current US\$) - United States, European Union, China

World Bank national accounts data, and OECD National Accounts data files.

License : CC BY-4.0 [🔗](#)

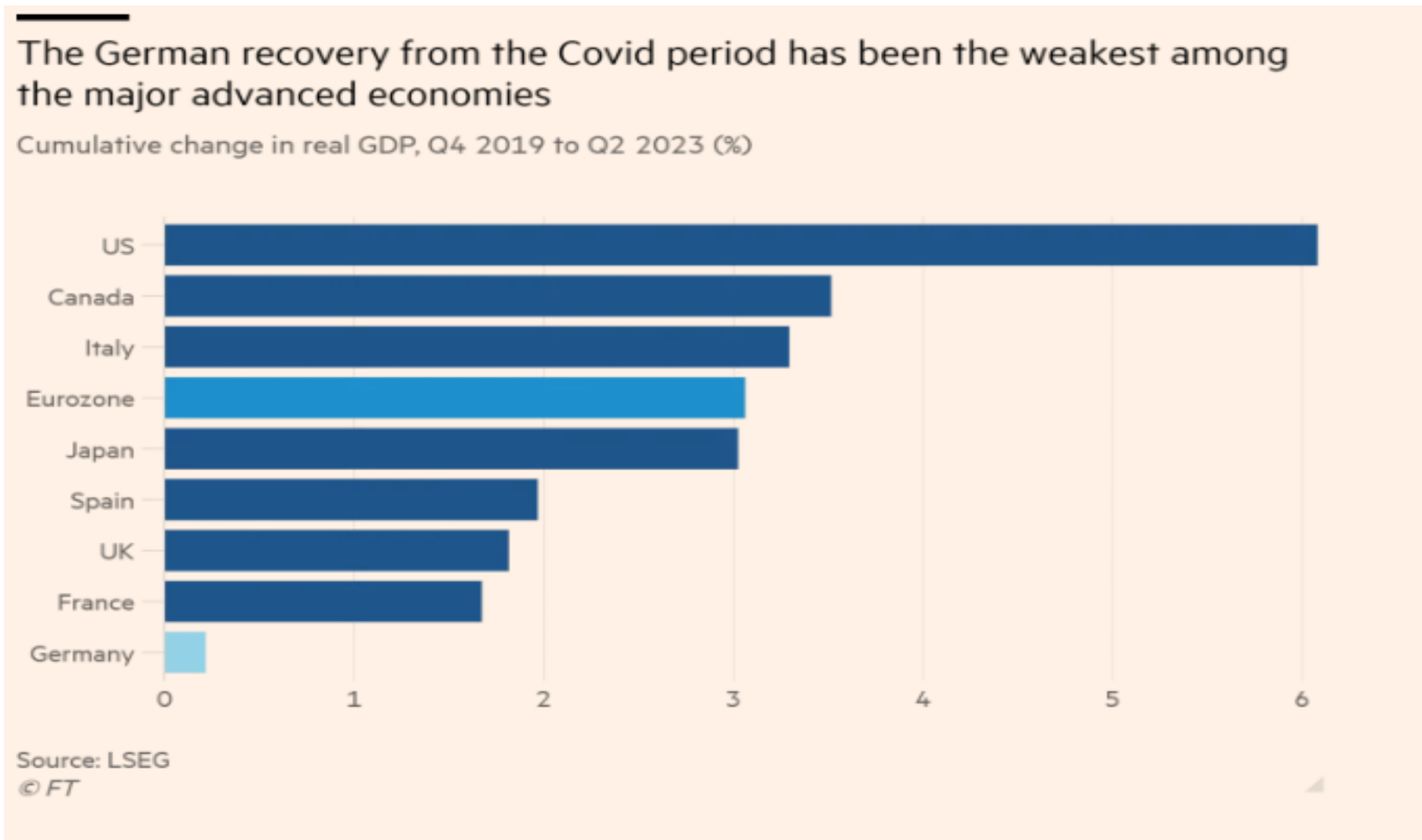
Tre konkurrerende økonomier

Stat	Andel global bnp	Type økonomi	Hovedvirkemiddel	Klimamål
USA	20	Subsidiert markedsøkonomi	IRA (369 mrd USD), chips act	50-52 % kutt fra 2005 nivå
Kina	17	Planstyrt markedsøkonomi	5-årsplaner (markedsleninisme)	Toppe ut utslipp før 2030
EU	17	Målstyrt regulerings-/markedsøkonomi	Green deal industrial plan	55 % kutt

«All told, the IRA is creating the most supportive regulatory environment in clean tech history, by providing an estimated \$1.2 trillion of renewable energy incentives by 2032.» *Goldman Sachs*

[The Long-Term Strategy of the United States, Pathways to Net-Zero Greenhouse Gas Emissions by 2050 \(whitehouse.gov\)](#)

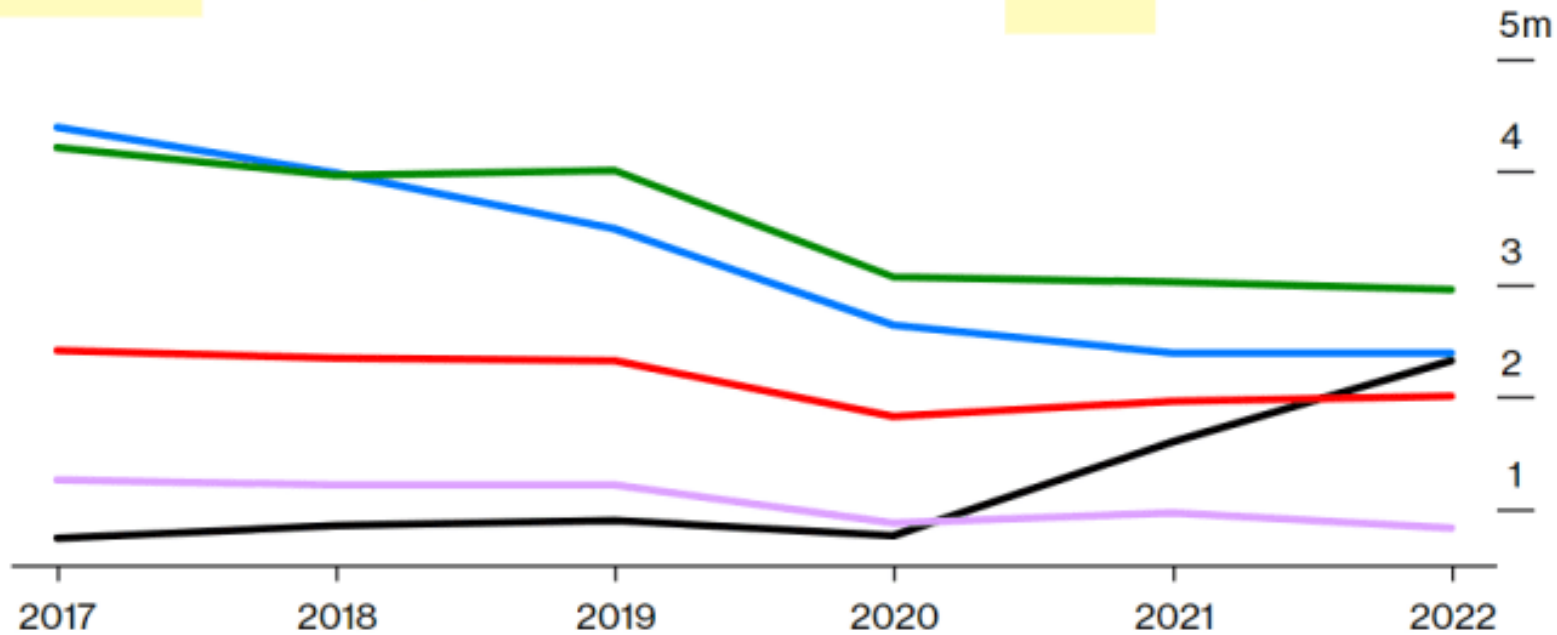
Økonomisk vekst Q4 2019 – Q2 2023

China Catches Up to Germany

Annual passenger car exports

China Germany South Korea Japan US

Source: China Passenger Car Association, Japan Automobile Manufacturers Association, Korea Automobile Manufacturers Association, Association of German Automakers, US Department of Commerce
Note: 2022 is as of November

Energy-intensive parts of German industry have been hit hard

Official data measuring Germany's industrial output (index 2015 = 100)

— Industrial production — Energy-intensive industrial production

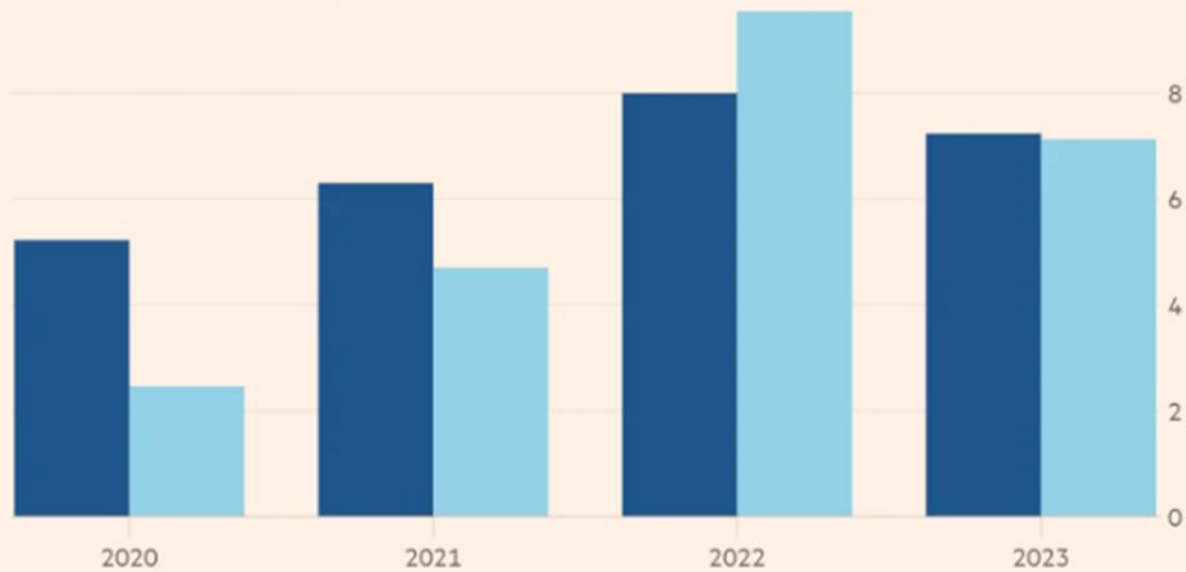

(Destatis)

German firms have been hit by higher energy bills

Energy costs for the German chemicals industry (€bn)

■ Electricity ■ Natural gas

Energy costs rose in 2022 despite a decline in production

Source: VCI

Industridød

Yara-sjefen advarer mot industridød i Europa: – Grunn til uro

Gassprisene har falt fra de skyhøye toppene i fjor, men er fortsatt langt over nivåene fra før energikrisen i Europa – en utvikling som får konsekvenser for industrien, advarer Yara-sjef Svein Tore Holsether.

ADVARER MOT INDUSTRIDØD: Yara-sjef Svein Tore Holsether. Foto: Siri Overland Eriksen

Av Asgeir Aga Nilsen

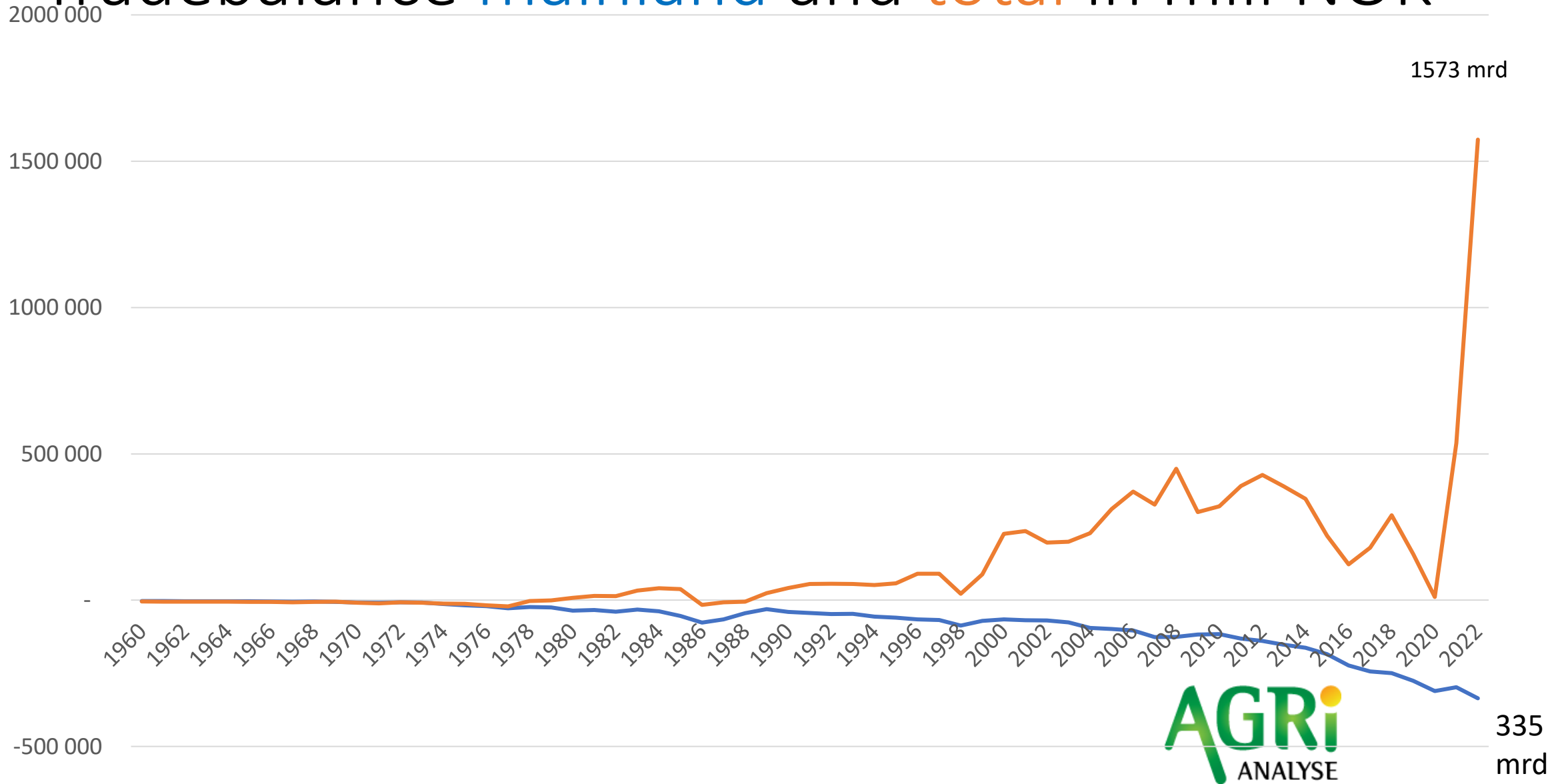
Publisert: 23. oktober

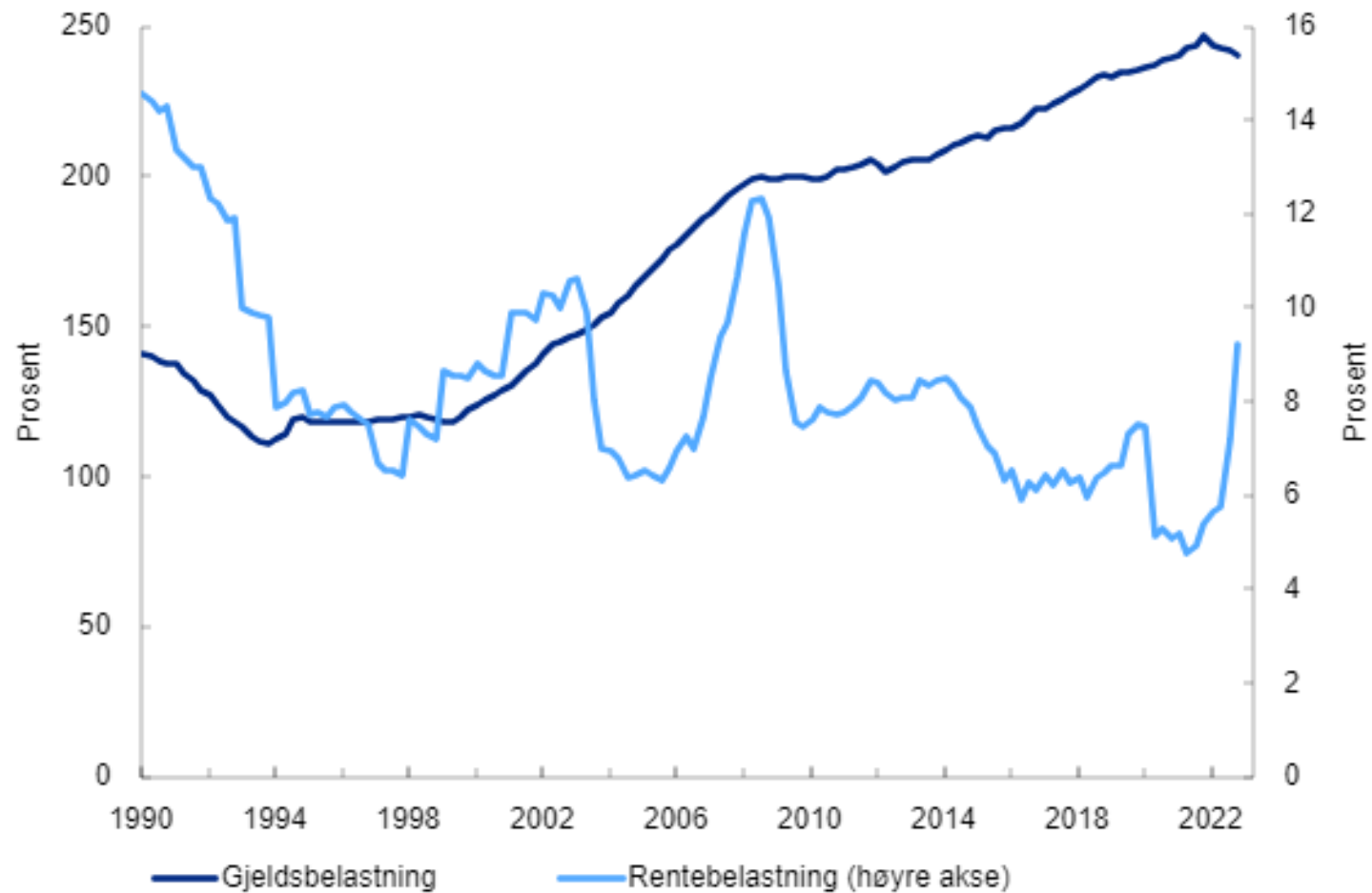
- «Det gjør at mange bedrifter har stengt ned, og flytter fra Europa til andre deler av verden, sier han.
- Da blir det en avindustrialisering av Europa og en reindustrialisering av USA.
- – Vi mister viktig industri for Europa. Og vi mister arbeidsplasser som har gode betingelser for de ansatte. Og vi risikerer å skape en ny avhengighet av andre deler av verden. Vi burde gjennom både covid og den geopolitiske situasjonen vi ser i verden nå ha lært hvor sårbare verdikjedene er. Det er grunn til uro for Europa, sier han.»

«Holsether viser til at Yara satser på to store prosjekter med blå ammoniakk i USA, produsert med karbonfangst og -lagring, som kan dra fordel av lavere energipriser og den store amerikanske støttepakken [Inflation Reduction Act \(IRA\)](#).»

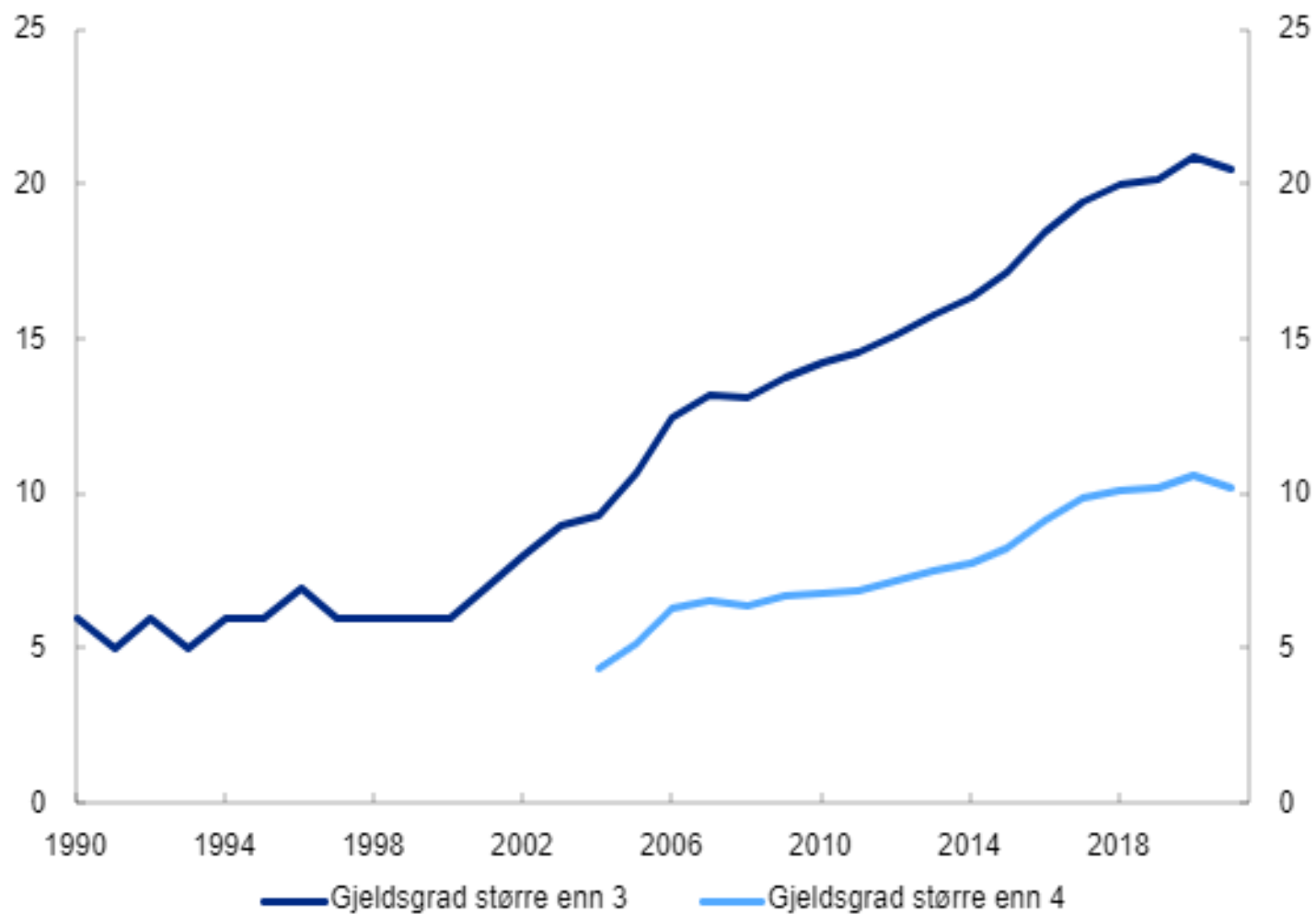
Tradebalance mainland and total in mill NOK

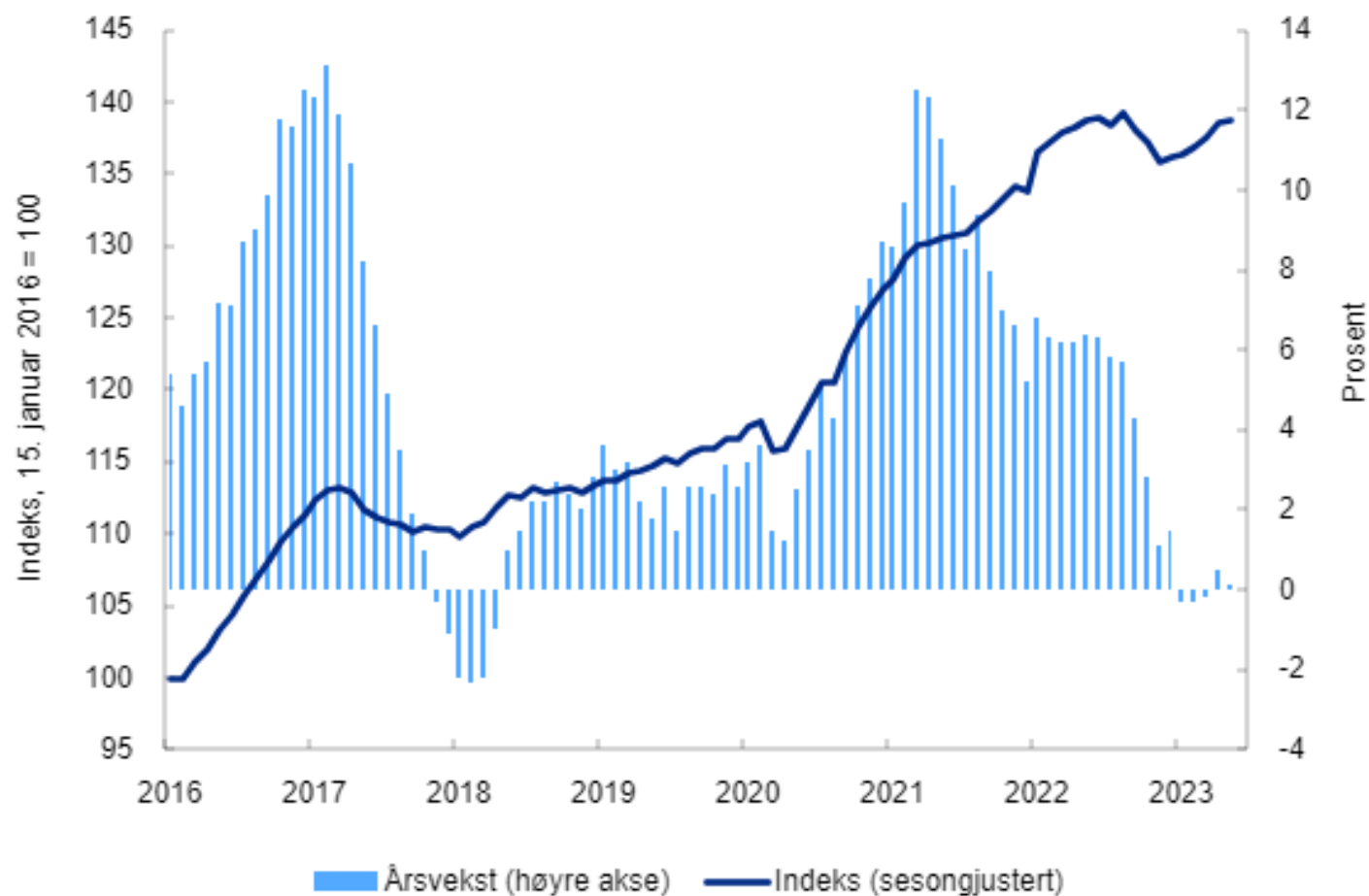
Norge; Gjelds- og rentebelastning

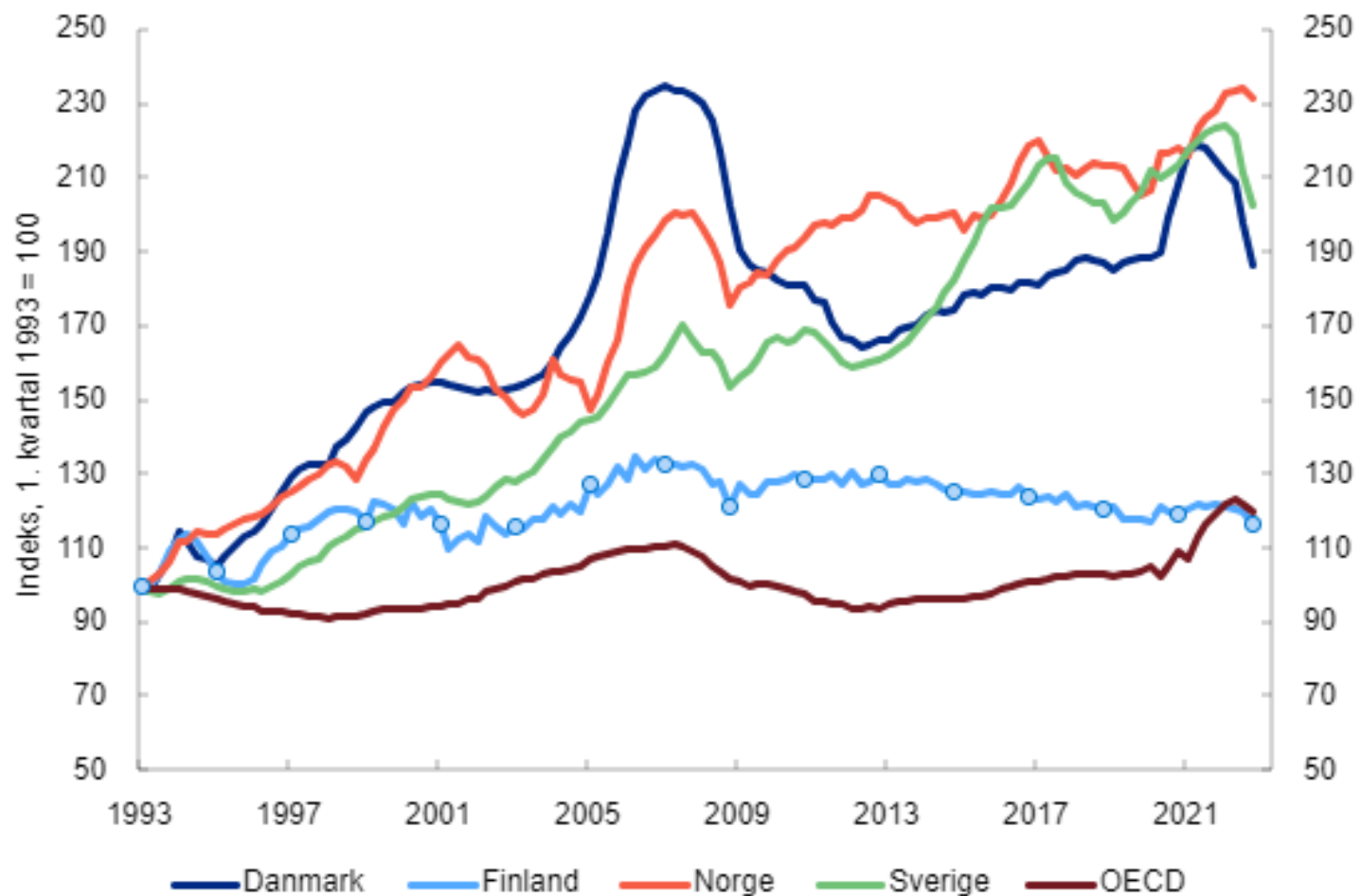
Gjeldsgrad større enn 3 og 4 x

Boligpriser og årsvekst 2016-mai 2023

Boligpriser som andel av disponibel inntekt

Det blir litt mye skryt

Foto: Tegning: Roar Hagen

Norge trenger mer kraft. Men havvind er ikke det nye oljeeventyret.

[Leder: Det blir litt mye skryt - VG](#)

Balanserte løsninger

- Hvordan skal vi prioritere mellom det vi har som er nødvendig og framtidsrettet – og det nye som er usikkert?
- Næringsmiddelindustri
 - Fiskeri, havbruk, jordbruk
- Prosessindustri
 - Metaller, kjemi og skog
- Maritim sektor (verft, utstyr ++)
 - Skipsfart, petroleum, havvind
- Forsvarsindustri
- Olje og gass
- Fornybar energi (vannkraft som innsatsfaktor)

↓ [Last ned høyoppløselig versjon av bildet](#)

Kan jordbruket fø verden?

Jordbruket og kampen om ressursene. 3. utgave

[Christian Anton Smedshaug \(red.\)](#)

Fram mot 2050 vil verdens befolkning vokse til nærmere 10 milliarder mennesker. Hva skal til for at jordbruket skal lykkes med å ernære jordas framtidige befolkning?

I *Kan jordbruket fø verden?* undersøker Smedshaug hvorfor vi har det synet på landbruket som vi har, hva som er bakgrunnen for dagens jordbrukspolitikk, og hvilken rolle jordbruk kan spille i et lands utviklingsprosess. Forfatteren diskuterer videre hvordan jordbrukspolitikken kan utvikles for å nærme seg målet om økt produksjon, under krevende forhold preget av klimaendringer, en tilspisset kamp om ressursene og krav om minst mulig fotavtrykk.

Målet er å bidra til en bedre og mer helhetlig forståelse av jordbruket og dets rolle i samfunnet. Dette er en nødvendig forutsetning for en kunnskapsbasert samtale om hvordan vi skal klare å i fjerne hungersnød i det globale sør, samtidig som klimaavtrykkene reduseres.

Velg format

Heftet (kr 499)

kr 499

Forventet i salg 17.11.2023

› [Bestill vurderingseksemplar](#)

Hvorfor handle hos oss?

- ✓ Gratis frakt over kr 500
- ✓ Bestill bøker på vegne av din bedrift
- ✓ Betal med Vipps